

gelses og produktion samt sluttelig en produktionsstatistik. Sammenfattende må det siges, at den foreliggende bog er uundværlig for den, der interesserer sig for vor hjemlige produktion af energi, og især for den, der ønsker at vide under hvilke produktionsformer, tørven blev bragt til veje. Der er her skabt et kulturhistorisk værk over tørvegravningens historie, der formentlig kun kan kompletteres ved detalstudier af utrykt materiale fra de enkelte virksomheder og organisationer inden for branchen.

Henrik Vedel-Smith

Jørgen Nielsen og Stine Bitsch-Larsen:
De sydtyske kolonisters bosættelse på den jyske hede. (Forlaget Census, Vedbæk, 1984). 378 s., ill.

Med den foreliggende bog er det muligt at få et virkeligt godt overblik over de i 1759 af Frederik V indkaldte sydtyske kolonister til opdyrkning af de jyske heder. Af de i alt 327 familier, der blev bosat på Alheden og Randbøl, var der kun 59, der holdt ud under de til tider umenneskelige forhold. Bogen giver en kort oversigt over hedekolonisationens historie set på baggrund af den økonomiske og politiske tilstand i datidens Danmark og Europa. Desuden omtales hvervning, indrejse, bosætning og kolonisternes opdyrkning. Men den centrale del er de 327 skemaer over kolonisterne, der er opstillet i alfabetisk orden efter mandens navn. Disse skemaer indeholder alle de væsentligste oplysninger om begivenheder, der har fundet sted inden for de enkelte familier, f.eks. kolonistens oprindelige hjemsted, fødselsår, religion, bosted, fæstebrev, navn på hustru og dennes fødselsår, børn og disses fødselsår samt evt. senere ægteskab, øvrige bemærkninger om familiens tilværelse som kolonist. Der er ingen tvivl om, at denne bog vil være til stor hjælp

for slægtsforskere, der har aner blandt den jyske hedes kolonister; de får her foræret mange væsentlige oplysninger.

Henrik Vedel-Smith

Leo Hansen: *Danmarks officielle pengesedler 1713-1983.* (Dansk numismatisk Forening, 1983). 380 s., 550,- kr.

Den eksisterende litteratur om Danmarks officielle pengesedler er ganske sparsom, og det har da også været et kæmpearbejde at samle materialet sammen til nærværende fremstilling. Initiativtagerne har været Dansk Numismatisk Forening, herunder dens særlige Seddelafdeling.

Bogen rummer en komplet fortegnelse over de officielle danske pengesedler. Af alle er der billeder og beskrivelser, enkelte endog i farver. For den, der interesserer sig for landets pengesedler, er der her fremlagt en guldgrube af informationer. Den systematiske opbygning gør, at bogen er overskuelig også for den ukyndige samler, der vil forsøge at identificere et fund. Det store format og den konsekvente systematik gør det til en fornøjelse at arbejde med bogen.

Henrik Fode

Ove Korsgaard: *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år.* (Gyldendal, 1982) 396 s.

I løbet af de senere år er en række mere eller mindre omfattende sociokulturelle emneområder blevet taget op til belysning. Med inspiration fra diverse udenlandske skoler, ikke mindst den engelske socialhistorie samt den franske strukturelle tradition og annales-skolen, har man taget familiens, kvindernes, nydelsesmidlernes, fængelsvæsenets, seksualitetens historie m.v. frem til særbehandling. Endelig tages nu også

idrættens historie op. Men Ove Korsgaards tanke med bogen er, som han skriver i indledningen, »ikke at hægte idrættens på historien som et appendix, men at lade historien komme til udtryk i idrættens og den kamp, der til enhver tid foregår om kroppen«.

Det må være et væsentligt krav til enhver partialhistorie, at den formår at vurdere emnernes relative betydning i forhold til historien iøvrigt; men der er egentlig ingen grund til at være beskedden på idrættens vegne. Alt for længe er den blevet overset. En række signifikante folkelige bevægelser, som har sat deres præg på dansk historie, er alle kommet til ære og værdighed for mange år siden. Det drejer i særdeleshed om andels- og højskolebevægelsen samt arbejderbevægelsen. Nu er tiden endelig kommet til den tredje virkelig store sociokulturelle folkebevægelse: idrættens.

Danmark danner i denne forbindelse en undtagelse fra de øvrige skandinaviske og europæiske lande, bl.a. England, Tyskland og Frankrig, hvor man har en længere tradition for idrætssociologiske og historiske studier, og det til trods for, at idrættens i Danmark, som det fremgår af Korsgaards bog, har en helt særegen udviklingshistorie.

Ser man bort fra tidligere tiders kropskultur, er der god grund til at sætte begyndelsen til vore dages idræt i sammenhæng med de kulturelle og socialpolitiske opbrud, som over store dele af Europa indledtes i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede. Det gør Korsgaard, idet han tager udgangspunkt i den legemskultur, som prægedes af hærens øvelser, samt i at man, bl.a. efter de store skolereformer, indførte legemsøvelser i skolen. I første omgang med forbillede i den tyske gymnastik.

På europæisk plan sker der efter 1780'erne groft sagt det, at borgerskabet i England udvikler sporten som en

syntese af bondestandens og adelstandens legemskultur; mens man på kontinentet ser en udvikling af gymnastikken først med den tyske og siden med den svenske gymnastik som dominerende. Først i slutningen af det 19. århundrede, efter industrialiseringens gennemslag, vinder sporten også indpas på kontinentet. Således også i Danmark – og dog.

Udviklingen i dansk idræt er i høj grad præget af specielle danske forhold. Korsgaard formår at skildre denne udvikling, så man klart ser sammenhængen til den samtidige økonomiske, politiske og kulturelle udvikling. Han formår at knytte skyttebevægelsens fremgang og historie sammen med nationalismens opblomstring efter det nationale nederlag i 1864. Tilsvarende bliver striden og senere bruddet mellem skytter og gymnaster (sener: DDSG&I og DDGU) sat ind i sin rette sammenhæng, nemlig den politiske strid mellem højre- og venstrekræfter samt ikke mindst med højskolebevægelsen. »Kampen om kroppen« viser med al tydelighed, at idrættens ikke er en frit svævende størrelse, den har altid haft sin rolle i det politiske spil.

Grundtvigianismen og højskolebevægelsen samt den relativt forsinkede industrialisering bliver endvidere i Korsgaards forklaring til en væsentlig retarderende faktor i forholdet til sportens gennembrud. Når sporten udviklede sig i 1890'erne og frem, skyldes det væksten i industrien og byerne; sporten hørte hjemme blandt arbejderne i byerne, gymnastikken blandt bønderne på landet. Når sporten først blev kvantitativt og kvalitativt dominerende i legemskulturen i 1930'erne og 40'erne, skyldes det samme faktorer; skytte- og gymnastikbevægelsen og ikke mindst ideologien bag sidstnævnte kommer dermed til at øve en indflydelse langt op i samtiden (det som nogle ville kalde en usamtidighed i samtiden).

Men her er vi også ved et af de (få) kritikpunkter, jeg vil anføre mod bogen. Korsgaard kommer i høj grad til at skrive sin idræthistorie med rod i og fokus på skytte- og gymnastikbevægelsen. Det bliver grundtvigianismen og bønderne snarere end f.eks. de klassiske sportsidealer og arbejderne, der er Korsgaards omdrejningspunkt. Det kan der være grund til, og det må være op til andre at anfægte Korsgaards tese. Men det betinger, at der kommer til at mangle noget, bl.a. borgernes og arbejderklassens bidrag til legems- og kropskulturen. Her tænker jeg ikke blot på den organiserede idræt (DAI og DIF), som ér med i fremstillingen, men på kropskulturen i almindelighed, også uden for de institutionaliserede rammer, og idrætten som identitetsskabende faktor i særdeleshed.

Men bortset fra den slags indvendinger, som man vel altid kan komme med, får Korsgaard taget hul på en række af de væsentligste udviklingslinier i dansk idræt samtidig med, at han får slået hul på en række myter om idrætten. Således myten om idrættens enhed. Der har til stadighed været tale om en kamp om kroppen, akkurat som man ser det i dag, hvor de historiske hovedforbund har fået stærk konkurrence fra den række af modbølger, som søger at kapre kunder og øve indflydelse på kropskulturen. Korsgaard skelner meget præcist mellem fire bølger: den grønne bølge (motionsløb, marcher og cykelløb m.v.); den ekspressive bølge (rytmisk gymnastik, dans, drama og bodybuilding m.v.); den østlige bølge (kampkunstformer som karate og taekwon-do, yoga og forskellige meditationsformer); samt endelig den sundhedspædagogiske bølge (fysioterapi, massage, bioenergetics og afspænding m.v.).

Det er ikke intentionerne og teorierne bag socialhistorie og strukturelt anlagt historieskrivning, som er bæren-

de for »Kampen om kroppen«. Der er nærmere tale om institutionshistorie og politisk historie i traditionel forstand, centreret om organisationerne, personerne etc. Dette er vel kun rimeligt i et pionerarbejde, som søger at give en beskrivelse af en så lang og sammensat historie. Alligevel rummer Korsgaards bog en række forklaringsansatser, som klart peger på en nuanceret og avanceret historie og tidsopfattelse. Endvidere må man sige, at intentionen om at se på legemskulturens udvikling i almindelighed rummer ønsket om at sprænge de organisationsatte rammer for analysen, hvilket man også ser ved behandlingen af de nye strømninger i idrætten.

Når det stadig har relevans at give en anmeldelse af bogen, nu et par år efter den udkom, er det hverken fordi det er det første eller eneste større forsøg på at skrive om idrættens historie i Danmark. Det er fordi bogen som det første samlede forsøg på at skrive »hele« udviklingshistorien kommer til at danne et knudepunkt for de vægtige afhandlinger, der går forud, og hele den strøm af studier, som følger efter.

Da problematikken sikkert er ukendt for mange, skal jeg konkretisere lidt nærmere. Debatten om idrættens historie og indhold føres i en række forskellige fora. Bl.a. i de store forbunds medlemsblade (specielt DIF's og DDGU's) samt i tidsskrifterne Focus – Idræt og Centring – (tidligere Centring-krop og sport). Ser man bort fra rækken af jubilæumsskrifter fra forbund og klubber samt en mængde mindre artikler og bøger, er der fra slutningen af 1970'erne og frem til 1982 leveret en række historiske specialestudier om idrættens udvikling: Om skytte- og gymnastikbevægelsen af Lars Bille og Ole Jørgensen Daneved; om Dansk Idræts-Forbund af Steen P.H. Rasmussen; om arbejderidræt af Ebbe Hansen; om firmaidræt af Jan Kahr Sørensen, om idræt, sport, ideolo-

gi, politik, klasser, socialisation m.v. af Frank Christensen, John Drachmann, Søren Riiskjær Christensen, Jens Elsig, Kaj-Henning Lyhne, Niels Hellerup, Torben Jacobsen. Siden er denne række specialestudier blevet udvidet yderligere. Denne interesse afspejler sig bl.a. i at »Dansk Idrætshistorisk Forening. Krop og Kultur« kunne holde stiftende generalforsamling den 5. maj 1984. Om det så blot er en mode- eller døgnflue, udsprunget af at der bliver stadig flere arbejdsløse humanister, samt den øjeblikkeligt florerende interesse for motion, dans, orientalske kampformer, kropsmodellering, alternative terapiformer samt det danske fodboldlandshold, må tiden vise.

Men det er et faktum, at idrætten idag tillægges stadig større betydning, ikke blot som producent af underholdning og forvalter af folkesundheden; men også som alternativ identitetsskabende faktor i fritidssamfundet, hvor arbejdet i stigende grad mister denne rolle.

For at kunne forstå de veje idrætten går idag og planlægge eller blot få indflydelse på idrættens rolle i fremtiden, er det naturligvis nødvendigt at vide, hvordan den er blevet til det, den er i dag, det er nødvendigt at søge rødderne og hente inspiration fra studiet af idrættens historie.

Jeg kan på det varmeste anbefale, at man starter med Ove Korsgaards bog. Den er præcis i sin analyse og valg af begrebsapparat, overskuelig og genemtænkt i sin opbygning og layout, samt lettilgængelig i sin form, og vil derfor også med stor nytte kunne anvendes i undervisningen fra og med gymnasie- og HF niveau.

Kurt Klaudi Klausen

Bent Blüdnikow og Herrik Stevnsborg:
København 1790. Billeder af dagliglivet. (C. A. Reitzels Forlag, 1983).
113 s., ill., 122,- kr.

Med brug af hidtil oversete tegninger af maleren Claus Ditlev Frtzech kombineret med udvalgte passager fra den københavnske politikammerrets bevarede arkivalier forsøger forfatterne at give en skildring af københavnerlivet omkring 1790. Med hensyn til tekststudvalget rejser der sig spørgsmålet, om det nu også er dagliglivet, dette domstolsstof repræsenterer. Dagligdagen bestod vel hovedsagelig i det normale stille og rolige liv, hvor fængsel eller bøder hørte til undtagelserne. Men det skal medgives, at mange af forklaringerne for domstolen giver en levende skildring af dagliglivet. Manglen ved de ellers enestående udvalgte tegninger er personernes placering – eller mangel på samme – i omgivelserne. Personerne færdes så at sige i det tomme rum, der er ingen baggrund, der placerer dem i et bymiljø endside i København, men når det er sagt skal dertil føjes, at tegningerne på en meget enkel måde gengiver personer og arbejdsituationer, så tegningerne har liv i sig selv. Det må konkluderes, at kombinationen af billede og tekst ikke er faldet helt vellykket ud, forfatterne peger da også på i forordet, at den kan give anledning til diskussion; men bogen giver anvisning på et hidtil overset kildestof, som nok er et nøjere studium værd.

Henrik Vedel-Smith

Verner Madsen: *Peder Hansen – en dansk kolonimebedsmænds historie.* (Odense Universitetsforlag, 1984).
153 s., ill., 90,- kr.

Den foreliggende bog er i store træk identisk med forfatterens specialeaf-